

Indstilling
om
Revision af Kriminalforsorgens
Konflikthåndteringsmidler m.v.

Kriminalforsorgens Uddannelsescenter

Maj 2012

Indholdsfortegnelse

<u>1. Baggrund for arbejdsgruppens nedsættelse.....</u>	<u>3</u>
<u>1. 1 Arbejdsgruppens kommissorium.....</u>	<u>3</u>
<u>1.1.1 Opgaver.....</u>	<u>3</u>
<u>1.1.2 Tidsfrist.....</u>	<u>3</u>
<u>1.1.3 Arbejdsgruppens medlemmer.....</u>	<u>3</u>
<u>1.1.4 Magtanvendelse: En kompleks og dilemmafyldt opgave.....</u>	<u>5</u>
<u>1.1.5 Fokus på behovet for revision af magtanvendelses - og selvforsvarsgreb, specielt magtanvendelsesgrebet brystvendt benlås.....</u>	<u>5</u>
<u>1.1.6 Sammenfatning.....</u>	<u>5</u>
<u>2. Sikkerhedsopgaven.....</u>	<u>7</u>
<u>2.1 Formål.....</u>	<u>7</u>
<u>2.2 Statisk og dynamisk sikkerhed.....</u>	<u>7</u>
<u>3. Grundlaget for den nuværende konflikthåndtering, herunder anvendelse af magtmidler.....</u>	<u>7</u>
<u>3.1 Indstilling om Konfliktforebyggelse og -løsning af januar 1994 med efterfølgende ændringer og justeringer.....</u>	<u>7</u>
<u>3. 2. Ændring og justering i undervisningen fra 2006 i den teoretiske del.....</u>	<u>8</u>
<u>3. 3. Ændring og justering i undervisningen fra 2009 i den teoretiske del.....</u>	<u>8</u>
<u>4. Magt– sikrings- og selvforsvarsmidler.....</u>	<u>9</u>
<u>5. Sammenblandingen af myndighedsudøvelse og selvforsvar i praksis.....</u>	<u>10</u>
<u>6. Statistik overblik over brugen af magt- og sikringsmidler.....</u>	<u>11</u>
<u>6.1 Magtmidler.....</u>	<u>11</u>
<u>6.2. Sikringsmidler.....</u>	<u>11</u>
<u>7. Det nuværende grebsrepertoire.....</u>	<u>11</u>
<u>7.1. Magtanvendelsesgreb.....</u>	<u>11</u>
<u>7.1.1 Føregreb.....</u>	<u>11</u>
<u>7.1.2 Holdegreb.....</u>	<u>12</u>
<u>7.2. Selvforsvarsgreb.....</u>	<u>13</u>
<u>7.2.1 Forsvar mod slag, spark, knivstik o.l.....</u>	<u>13</u>
<u>7.2.2 Forsvar mod forsøg på fastholdelse.....</u>	<u>14</u>
<u>7.2.3 Forsvar mod greb i brystet.....</u>	<u>14</u>
<u>7.2.4 Modgreb mod sidehalsgreb.....</u>	<u>14</u>
<u>7.2.5 Forsvar mod kvælerangreb.....</u>	<u>15</u>
<u>7.6 Anlæggelse af et greb i praksis.....</u>	<u>15</u>
<u>8. Høring om brugen af grebet brystvendt benlås.....</u>	<u>15</u>
<u>9. Konflikthåndtering i den nye grunduddannelse.....</u>	<u>16</u>

10. Konflikt håndtering i efteruddannelsen.....	16
11. Deltagelsesfrekvens m.h.t. det obligatoriske efteruddannelseskursus i konflikt håndtering.....	17
12. anbefalinger vedr. den teoretiske del af konflikt håndteringsuddannelsen.....	17
13. Revision af nuværende grebsrepertoire og oplæringen heri.....	18
13.1 Magtanvendelsesgreb.....	18
13.2 Selvforsvarsgreb.....	18
13.3 Holistisk tilgang til træningen i greb.....	19
13.4 Tydeliggørelse af ansvaret for den løbende regulering og udvikling af magt- og sikringsmidler.....	19
13.5 Fysisk træningstilstand i forhold til at kunne anvende magt-, sikrings og selvforsvarsmidler.....	19
14. Magtanvendelse i forhold til indsatte med psykiske lidelser.....	20
15. Forslag til systematisk vedligeholdelsestræning.....	20
15.1 Fælles obligatorisk efteruddannelse.....	20
15.2 Vedligeholdelsestræning i arbejdstiden.....	20
16. Lægefagligt notat vedrørende magtanvendelsesgrebet brystvendt benlås.....	21
17. Arbejdsgruppens anbefaling m.h.t. grebet ”brystvendt benlås”.....	24
Bilag 1 føregreb.....	26
Bilag 2 Holdegreb.....	26
Bilag 3 Konfliktzoner.....	28

1. Baggrund for arbejdsgruppens nedsættelse

At kunne anvende konflikthåndteringsmidler f.eks. greb o.l. magtmidler er en væsentlig del af en fængselsbetjents kompetencer. Det er 15 år siden, at hele dette område inklusiv de uddannelsesmæssige aspekter heraf sidst var genstand for en mere gennemgribende revision. Under hensyn hertil samt på baggrund af en meget ulykkelig enkeltsag, hvor en indsat afgik ved døden efter en magtanvendelse angiveligt ved brug af grebet benlås, har Direktoratet for Kriminalforsorgen nedsat nærværende arbejdsgruppe med opgave, at gennemgå området med henblik på at vurdere om der er behov for revision og i givet fald komme med forslag hertil.

1. 1 Arbejdsgruppens kommissorium

1.1.1 Opgaver

Arbejdsgruppen skal gennemgå gældende værdier, den uddannelsesmæssige og efteruddannelsesmæssige indsats, beskrive de konkrete konflikthåndteringsmidler, magtanvendelsesgreb og -teknikker samt se på nyere forskning på området og inddrage politiets erfaringer.

Arbejdsgruppen skal endvidere gennemføre en undersøgelse af praksis i fængsler og arresthuse samt undersøge praksis i Norge og Sverige.

Endelig skal arbejdsgruppen overveje spørgsmålet om grebenes anvendelse i forhold til psykisk syge indsatte bør overvejes, herunder bør der tages kontakt med det psykiatriske hospitalsvæsen.

Arbejdsgruppen skal på den baggrund komme med forslag til

- revision af Kriminalforsorgens konflikthåndteringsmidler og evt. nye retningslinjer herfor.
- hvorledes de indlærte greb mv. vedligeholdes løbende.
- hvorledes løbende justering af området kan foregå.

Forud for arbejdsgruppens nedsættelse har Kriminalforsorgens Uddannelsescenter i august 2011 gennemført en høring af Kriminalforsorgens Institutioner vedrørende personalets hidtidige deltagelse i kurserne i konflikthåndtering. Resultaterne af denne høring skal indgå i arbejdsgruppens arbejde. Arbejdsgruppen skal blandt andet med udgangspunkt i den gennemførte høring af institutionerne vurdere hyppigheden af fremmøde til konflikthåndteringskurserne.

Såfremt arbejdsgruppen peger på tiltag, som kan være ressourcekrævende, skal indstillingen indeholde vurdering af økonomiske og administrative konsekvenser ved deres tiltag gennemførelse.

1.1.2 Tidsfrist

Arbejdsgruppen skal afgive indstilling inden udløbet af 1. kvartal 2012. Dog skal spørgsmålet om fremtidig anvendelse af magtanvendelsesgrebet brystvendt benlås (begge varianter) behandles forlods, således at der afgives indstilling herom inden årsskiftet 2011/2012.

Direktoratet for Kriminalforsorgen har senere udsat afleveringsfristen for den samlede indstilling til 08.05.2012.

1.1.3 Arbejdsgruppens medlemmer

- Uddannelseschef Jørgen Balder, KUC (formand)
- Sikkerhedschef Michael Fønns Gjørup, DfK
- Personalechef Michael Stage, AvH
- Fængselsinspektør Niels Kløve Larsen, MJ
- Kriminalforsorgens lægefaglige konsulenter Finn Nielsen og Peter Kramp, DfK
- Lægefaglig ekspertise efter indstilling fra Sundhedsstyrelsen:
 - Professor, overlæge, dr.med Jess Brun Lauritzen, ortopædkirurgisk afdeling, Bispebjerg Hospital,
 - Overlæge dr. med. Per Soelberg Sørensen, neurologisk afdeling, Rigshospitalet,
 - Overlæge Vagn Eskesen, neurokirurgisk afdeling, Rigshospitalet
- Chef for politiskolen politiinspektør Michael Flemming Rasmussen og
- Afsnitsleder for fysisk afdeling på politiskolen Michael Karpf
- Senioruddannelseskonsulent Morten Gents, KUC (sekretær)

Arbejdsgruppens lægefaglige eksperter har haft til opgave, at vurdere risiciene ved magtanvendelsesgrebet brystvendt benlås, og afgiver i afsnittet *Lægefagligt notat vedrørende magtanvendelsesgrebet brystvendt benlås* en samlet redegørelse herfor.

Arbejdsgruppens sekretariat har i vidt omfang fået eksperthjælp af en følgegruppe af uddannelseskonsulenter på KUC, der til daglig uddanner og træner fængselsbetjent elever i anvendelse af magtmidler m.v.:

Uddannelseskonsulent Carsten Emde
Uddannelseskonsulent Rasmus Hansen samt
Uddannelseskonsulent Jacob Kvist
Instruktør i konflikthåndtering John Rask

Følgegruppen og dele af arbejdsgruppen har i forbindelse med udarbejdelsen af indstillingen:

- Samarbejdet med politi skolen/ ved instruktør på politiskolen Jesper Andersen.
- Trænet i politiets magtanvendelse og nødværgeteknikker.
- Overværet fysisk eksamination af politiaspiranter samt træning af samme.

- Besøgt politihøjskolen i Oslo med gennemgang af deres anholdelsestaktikker.
- Besøgt og erfaringsudvekslet med Nordiske kolleger.
- Trænet i greb og selvforsvarsteknikker med svenske instruktører.
- Blevet grundigt indført i den svenske sikkerhedsorganisation.
- Overværet træning i greb og selvforsvarsteknikker på Uddannelsescenter i Oslo KRUS.
- Holdt møder og trænet med eksterne konsulenter - Christian Hvidberg og Terje Theiss fra streetsence.dk.
- Holdt møder og trænet med Carl Otto Knudsen, Chefinstruktør i Fighter center Odense og veteran i den danske MMA verden.
- Holdt møder og trænet med psyko-fysiske trænere fra Århus universitets hospital angående håndtering af psykisk syge.

1.1.4 Magtanvendelse: En kompleks og dilemmafyldt opgave

Det er karakteristisk for magtanvendelsessituationer, at de er forskellige, uoverskuelige og uforudsigelige, kort sagt meget komplekse. Dette forhold påvirker i høj grad selve udførelsen af navnlig de greb m.v., der er til rådighed. I praksis vil det selv for de allerdygtigste fængselsbetjente ganske ofte være vanskeligt **umiddelbart** at anlægge eller sætte et korrekt greb ind og straks få det til at virke efter hensigten, hvis en indsat, mod hvem grebet skal bruges, yder voldsom modstand. Den indledende fase i en sådan situation vil tværtimod typisk nærmest have karakter af en "brydekamp". Samlet set maner dette forhold efter arbejdsgruppens opfattelse til en høj grad af forsigtighed m.h.t. at overvurdere mulighederne for i praksis at udføre greb præcist "efter bogen".

Der er på denne baggrund i høj grad grund til at respektere fængselsbetjente i Kriminalforsorgen for det høje professionelle niveau, de generelt set udfører denne opgave på. Det er som nævnt en kompliceret og dilemmafyldt opgave, der – det viser navnlig arbejdsgruppens gennemgang af magtanvendelsesrapporter – ofte indebærer betydelig personlig risiko for at komme til skade fysisk såvel som psykisk, hvorfor den kræver betydelig personligt mod og mental styrke såvel som faglig dygtighed.

Hensynet til fængselsbetjentenes personlige sikkerhed indgår på denne baggrund som en meget vigtig faktor i arbejdsgruppens overvejelser. Dette hensyn imødegås bedst ved en fortsat udvikling af fængselsbetjentenes samlede professionelle kompetence på dette område. Arbejdsgruppen kommer med en række bud på, hvorledes dette kan gøres.

1.1.5 Fokus på behovet for revision af magtanvendelses - og selvforsvarsgreb, specielt magtanvendelsesgrebet brystvendt benlås

Arbejdsgruppen har på baggrund af grundene til nedsættelsen af arbejdsgruppen i hovedsagen fokuseret på, at undersøge behovet for at revidere det nuværende grebsrepertoire, herunder

specielt grebet ”brystvendt benlås ” inklusiv oplæring og vedligeholdelse af færdigheder i at anvende dette.

1.1.6 Sammenfatning.

Indstillingen indledes i afsnit 2 med en beskrivelse af formålet Kriminalforsorgens sikkerhedsopgave. Herefter defineres de to grundformer for sikkerhed: Statisk og dynamisk sikkerhed dvs. sikkerhed, der betjener sig af fysiske ”hårde” midler henholdsvis af ”bløde” midler i form af daglig kontakt og dialog med indsatte. Det fremhæves, at den dynamiske sikkerhed udgør fundamentet for sikkerhedspolitikken, og at de hårde midler kun bringes i anvendelse, når den dynamiske sikkerhed ikke er tilstrækkelig til at forebygge eller håndtere konflikter.

I afsnit 3 beskrives det nuværende grundlag for uddannelsen i konflikthåndtering, herunder oplæring og træning i magtanvendelse og selvforsvar.

I afsnit 4 defineres og beskrives de mere ”hårde” konfliktløsningsmidler: Magtmidler, sikringsmidler og selvforsvarsmidler.

De to førstnævnte typer af midler karakteriseres som ”myndighedsmidler”, dvs. midler der udføres ”under kontrol” som led i lovlig myndighedsudøvelse.

Sidstnævnte karakteriseres som ”person eller individmidler”, der tages i brug som selvforsvar.

Det fremhæves i afsnit 5, at de nævnte sondringer er teoretiske i den forstand, at der i en praktisk konfliktsituation - afhængig af graden af kontrol med situationen - typisk vil være tale om en sammenblanding af myndighedsudøvelse og selvforsvar.

I slutningen af afsnit 6 gives en statistisk oversigt over brugen af magt og sikringsmidler.

I afsnit 7 beskrives det nuværende magtanvendelses- og selvforsvarsgreb m.h.t. formål, funktionsmåde m.v. Beskrivelserne suppleres med fotos jf. bilag 1. I afsnit 5 understreges en vigtig pointe i forståelsen af anvendelsen af greb i en praktisk konfliktsituation: at det i praksis typisk selv for en dygtig grebsudøver ikke er muligt umiddelbart at anlægge eller udføre et greb, præcist som det er beskrevet i ”bogen”. Forud for eller under en magtanvendelse vil der typisk være faser, der bedst kan karakteriseres som ”brydekamp”, hvor grebsudøveren - afhængigt af den modstand han møder - skal have tag i den indsatte (dvs. opnå en vis fysisk kontrol med den indsatte), før end grebet overhovedet kan sættes ind.

I afsnit 8 sammenfattes svarene på en af arbejdsgruppen gennemført høring af fængsler og arresthuses brug af grebet brystvendt benlås. Høringen viser bl.a., at dette greb i 2011 udgjorde ca. 12 % (svarende til 86 tilfælde) af det samlede antal magtanvendelser på ca. 670 og at, der bortset fra de lukkede fængsler, er en relativ jævn fordeling i brugen af grebet.

I afsnit 9 gives en kort beskrivelse af undervisningen i konflikthåndtering på grund- uddannelsen.

I afsnit 10 beskrives den nuværende efteruddannelse i konflikthåndtering: Et obligatorisk kursus for fastansatte uniformerede medarbejdere under 55 hvert 7. år. Det konstateres, at der ikke findes en systematisk vedligeholdelsestræning sted herudover.

I afsnit 11 redegøres for en undersøgelse af deltagelsesfrekvensen m.h.t. deltagelse i det nævnte obligatoriske efteruddannelseskursus. Det konstateres, at der er en deltagelsesfrekvens på ca. 70 %. Arbejdsgruppen finder, at dette er utilfredsstillende og stiller forslag om opstramning af deltagelsesdisciplinen.

I afsnit 16 redegør de lægefaglige medlemmer af arbejdsgruppen for risici ved anvendelsen af grebet "brystvendt benlås". Det anbefales bl.a.

- At tvangsfastholdelse af brystvendt benlås bør undgås
- At der bør iagttages særlige forholdsregler ved magtanvendelse i forhold til agiterede personer
- At personalet undervises i håndtering af de personer og situationer som indeholder forøget risiko for alvorlige komplikationer i forbindelse med tvangsfastholdelse
- At tvangsfastholdelse, hvis det findes nødvendigt gennemføres hurtigt og skånsomt med så meget personale som muligt, herunder, at en teamleder, der ikke er direkte involveret i magtanvendelsen løbende kontrollerer den tvangsfastholdtes livstegn.

På grundlag af det ovenfor beskrevne kommer arbejdsgruppen med en række anbefalinger. Sammenfattende kan anbefalingerne samles om de såkaldte lempelige konflikthåndteringsmidler, grebsrepertoiret og de pædagogiske tiltag i relation hertil. Endvidere stilles forslag vedrørende organiseringen af området konflikthåndtering.

Strategisk set anbefaler arbejdsgruppen, at det opstilles som mål, at de uniformerede medarbejdere skal kunne udføre konflikthåndteringsopgaver på et centralt fastsat minimumsniveau ved hjælp af såvel lempelige midler som magtanvendelsesgreb og selvforsvarsgreb m. v.

Arbejdsgruppen konstaterer, at kriminalforsorgen p.t. ikke lever fuldt op til denne målsætning og stiller en række forslag til forbedringer.

Arbejdsgruppen anbefaler i afsnit 12, at den teoretiske del af undervisningen i konflikthåndtering indholdsmæssigt i store træk fortsætter i det udviklingsspor, der er lagt i de seneste år med udgangspunkt navnlig i den såkaldte Klaus Stagis rapport, projektet fra maj 2008 "Konfliktforebyggelse og konflikthåndtering i Kriminalforsorgen" og den nye grunduddannelses fokus på relationer ansatte –indsatte via f.eks. det såkaldte miljøarbejde. Den teoretiske del vil dog skulle tilpasses de foreslåede ændringer i grebsrepertoiret og træningen heri se nedenfor. Endvidere foreslås der lagt mere vægt på, at uddanne eleverne i at vurdere risici, konflikthåndtering i forhold til indsatte med psykiske problemer og stresshåndtering i forbindelse med magtanvendelse.

M.h.t. greb opstiller arbejdsgruppen i afsnit 13 nogle generelle krav til et effektivt grebsrepertoire:

- Grebene, som er en del af de samlede magt og sikringsmidler, skal tilsammen dække behovet i typiske konfliktsituationer, herunder supplere/understøtte hinanden på en hensigtsmæssig måde
- For at lette indlæring og vedligeholdelse bør der være så få greb som muligt, og de skal være lette at udføre
- Selvforsvarsgreb m.v. skal bygge på naturlige reflekser og grovmotoriske færdigheder snarere end på indlærte komplekse bevægelser

M.h.t. oplæring i og vedligeholdelse af færdigheder m.h.t. greb anbefaler arbejdsgruppen:

- at oplæringen og træningen sker i realistiske situationer, omgivelser m.v. som ligner de miljøer, hvor magtanvendelse finder sted i praksis
- at der i højere grad end i dag trænes såvel i at udføre magtanvendelse gruppevis, inklusiv træning i forskellige roller i forbindelse hermed, som i
- at tilpasse oplæring og træning til den enkeltes individuelle potentiale, herunder fysiske forudsætninger
- at der i undervisningen i det hele taget lægges mere vægt på taktiske problemstillinger baseret på virkelige hændelser
- at styrke undervisningen i risikoen ved magtanvendelse, herunder ved forskellige typer af greb
- at der lægges mere vægt på fængselsbetjentenes fysiske træningstilstand i forhold til at kunne anvende magt- sikrings- og selvforsvarsmidler.

Efteruddannelse inklusiv vedligeholdelse af færdigheder i brug af greb m.v. er det svageste punkt ved den nuværende ordning. Arbejdsgruppen foreslår på denne baggrund, at de nuværende obligatoriske kurser strammes op og at de afvikles med 3 års intervaller i stedet for nu 7. (Afsnit 15.1)

Endvidere foreslås der indført systematisk vedligeholdelsestræning i arbejdstiden. (afsnit 15.2)

M.h.t. den sikkerhedsmæssige indsats på et mere strukturelt plan anbefaler arbejdsgruppen, at det overvejes, hvorledes det i videre omfang end i dag kan sikres, at vagthold sammensættes af fængselsbetjente og ledere, der tilsammen har de nødvendige kompetencer til at håndtere en magtanvendelsessituation, hvis en sådan skulle opstå. (Afsnit 13.1)

Arbejdsgruppen anbefaler, at der nedsættes et permanent metodeudvalg, der har ansvaret for den løbende udvikling af magt- og sikringsmidler. Udvalget bør sammensættes af repræsentanter for Direktoratets Sikkerhedsenhed, KUC og institutionerne. (Afsnit 13.4)

Arbejdsgruppen anbefaler, at magtanvendelsesstatistikken udbygges på enkelte punkter, bl.a. med registrering af, hvilke greb der er anvendt ved magtanvendelser.

På baggrund af institutionernes enstemmige anbefaling om at bevare grebet ”brystvendt benlås” sammenholdt med den lægefaglige vurdering af de helbredsmæssige risici herved, anbefaler arbejdsgruppen, at grebet bevares indtil videre som en del af grebsrepertoiret på følgende præmisser:

- at anvendelse sker under iagttagelse af de lægelige anbefalinger
- at det overvejes at indskrænke grebets anvendelsesområde og – betingelser
- at der sættes et udviklingsarbejde i gang m.h.p. at konstruere et greb, der kan erstatte ”brystvendt benlås” uden at have dettes indbyggede risici.

2. Sikkerhedsopgaven

2.1 Formål

Kontrol og sikkerhed (sikkerhedsopgaven) er det ene led i Kriminalforsorgens toledede hovedopgave. Det andet led er ”støtte og motivation” (resocialiseringsopgaven).

Formålet med sikkerhedsopgaven er dels at sikre frihedsberøvelsen, dels at forebygge og forhindre, at indsatte begår ny kriminalitet såvel i anstalterne som i forbindelse med udgang m.v. Men sikkerhedsvirksomheden omfatter også forebyggelse af selvmord og selvbeskadigelse og indsmugling af narkotika, alkohol, våben og andre genstande, som ikke er forenelige med fængselsreglerne.

2.2 Statisk og dynamisk sikkerhed

Der skelnes mellem **statisk og dynamisk sikkerhed**.

Betegnelsen **statisk sikkerhed** dækker fysiske, tekniske og kemiske midler såsom, ringmur, tremmer (vinduesarmatur), elektroniske midler til overvågning (f.eks. detektorkarme), stav, håndjern, tåregas og lignende midler, der er grundlæggende statiske i deres funktion.

Den **dynamiske sikkerhed** bygger på interaktion mellem medarbejdere og indsatte.

Den dynamiske sikkerhed ses først og fremmest som en positiv konfliktforebyggende effekt af almindelig god, daglig kontakt mellem personale og indsatte, herunder af det kendskab til og det overblik over, hvad der foregår på en afdeling, som en sådan kontakt typisk giver.

Den dynamiske sikkerhed udfoldes i så henseende såvel generelt i de principper m.v., der ligger til grund for organiseringen og tilrettelæggelsen af hverdagen i fængslet (f.eks. normaliseringsprincippet), som konkret i, at såkaldt **lempelige konfliktløsningsmidler** (dialog m.v.) er førstevalg, hvor det overhovedet er muligt og forsvarligt.

De forebyggende effekter af en god " generel og konkret " dynamisk sikkerhed" i den nævnte forstand er grundvolden i såvel sikkerheds- som behandlingspolitikken i Kriminalforsorgen, og fylder som sådan meget i uddannelsen af fængselspersonale.

Kun hvor disse dynamiske midler ikke er tilstrækkelige til at forebygge en konflikt, kan der bruges "hårde midler" i form af magt og sikringsmidler. Nogle af disse "hårde midler" f.eks. greb anvendes "dynamisk", hvorfor de strengt taget begrebsmæssigt kunne henføres under "dynamisk sikkerhed".

3. Grundlaget for den nuværende konflikthåndtering, herunder anvendelse af magtmidler

3.1 Indstilling om Konfliktforebyggelse og -løsning af januar 1994 med efterfølgende ændringer og justeringer

Den nuværende konflikthåndtering, inklusiv anvendelse af magtmidler, hviler i vidt omfang på indstilling om Konfliktforebyggelse og -løsning fra januar 1994.

Indstillingen indeholder en definition af det konfliktbegreb, der anvendes i Kriminalforsorgen samt en beskrivelse af den konfliktløsningsmodel, der anvendes (den såkaldte zone-model). (Fra 2008 er konfliktbegrebet til undervisningsbrug i Kriminalforsorgen suppleret med en konfliktdefinition.)

Endvidere indeholder indstillingen generelle krav til god konflikthåndtering, herunder anbefalinger til håndtering af situationer, der erfaringsmæssigt kan udvikle sig til konflikt, hvis de ikke håndteres professionelt og korrekt.

Indstillingen behandler ligeledes spørgsmålet om anvendelse af såkaldt lempelige – dvs. ikke fysiske – konfliktløsningsmidler samt et afsnit om magt- og sikringsmidler.

Sidstnævnte har med enkelte ændringer dannet grundlag for det grebsrepertoire, der i dag anvendes i Kriminalforsorgen.

Endelig indeholder indstillingen afsnit om teoretisk uddannelse og praktisk oplæring i konflikthåndtering. Den teoretiske uddannelse er blevet væsentligt ændret fra 2006.

3. 2. Ændring og justering i undervisningen fra 2006 i den teoretiske del

Fra 2006 blev undervisningen i konflikthåndtering på Kriminalforsorgens Civile grunduddannelse og på alle efteruddannelseskurser væsentligt forandret. Zonesystemet blev dog bevaret, og der var som tidligere nævnt ingen nævneværdig ændring i grebs - og selvforsvarsteknikker. En forandring der også indbefattede en mindre forandring på Kriminalforsorgens Introkurser og på grunduddannelsen til fængselsbetjent (GF- uddannelsen).

Denne forandring i undervisningsindhold og undervisningsmetoder baserede sig på projekt Konfliktforebyggelse og konflikthåndtering i Kriminalforsorgen fra 2005 - den såkaldte Stagis rapport.

Hovedformålet i projektet, der var finansieret af arbejdstilsynet, var at udvikle uddannelsen i konfliktforebyggelse og konflikthåndtering i Kriminalforsorgen. Projektet indeholdt en undersøgelsesdel og et uddannelsesforløb for udvalgte nøglepersoner. En af hovedkonklusionerne i undersøgelsesdelen var, at hovedparten af konflikterne i Kriminalforsorgen var i relationerne personalet imellem. Disse konflikter vil uvilkårligt påvirke personalets forhold til de indsatte. Uddannelsesforløbet, der efterfølgende skulle munde ud i iværksættelse af uddannelsesaktiviteter i Kriminalforsorgen med afsæt fra Kriminalforsorgens uddannelsescenter, tog udgangspunkt i denne hovedkonklusion. Rationalet er at en hensigtsmæssig håndtering af konflikter mellem personalet, har en positiv indvirkning på de konflikter personalet har med de indsatte.

Fundamentet i den undervisning, der med baggrund i Stagisrapporten blev igangsat fra 2006 er, at konflikter skal forstås og accepteres som værende en del af et system, for at der kan indsættes en passende og fornuftig konflikthåndtering. Der arbejdes i den teoretiske del af undervisningen med følgende overordnede konfliktområder:

- Egne arbejdsrelaterede konflikter
- Relationelle konflikter. Både i forhold til indsatte og til kollegaer
- Systemkonflikter. Konflikter mellem den enkelte medarbejder og organisationen

Der arbejdes i undervisningen fra 2006 med følgende nye hovedemner:

- Kriminalforsorgens hovedopgave
- Konflikter i kontekst
- Den organisatoriske rolle – at forene den personlige og den organisatoriske autoritet
- Kommunikationsteori

Suppleret med hovedemnerne fra før 2006:

- Konflikt- og Zonebegrebet
- Krav til god konflikthåndtering
- Stress
- Følelsesmæssige reaktioner
- Gennemgang af regler vedrørende magt- og sikringsmidler

3. 3. Ændring og justering i undervisningen fra 2009 i den teoretiske del

Fra 2009 blev undervisningen i konflikthåndtering på Kriminalforsorgens Civile grunduddannelse og på alle efteruddannelseskurser igen afgørende revideret og udviklet. En forandring der også havde en mindre indflydelse på grunduddannelsen til fængselsbetjent (GF-uddannelsen) En forandring der er blevet markant større på den nye grunduddannelse til fængselsbetjent, der blev startet op 1. januar 2010.

Revisionen og udviklingen baserede sig på, at Kriminalforsorgens Uddannelsescenter i 2008 indledte et samarbejde med Center for Konfliktløsning.

Samarbejdet har bl.a. ført til en ændret definition af, hvad konflikter er:

Konflikter er uoverensstemmelser, der indebærer spændinger i og mellem mennesker.

Denne definition supplerer definitionen fra indstillingen fra 1994 og indgår i undervisningen i konflikthåndtering i Kriminalforsorgen.

Indholdet i den nye del af undervisningen fra 2009 er baseret på den grundfilosofi, at konflikter er et livsvilkår, og at konflikter rummer potentiale for udvikling. I stedet for nødvendigvis at se konflikter som et onde eller et problem skal konflikter mødes med den forståelse, indsigt og faglige kompetence, personalet besidder, som en mulig kilde til udvikling. Der blev fra 2009 sat yderligere fokus på det at kommunikere i konflikter.

Der arbejdes fra 2009 i den teoretiske del af undervisningen stadig med følgende overordnede konfliktområder.

- Egne arbejdsrelaterede konflikter
- Relationelle konflikter. Både i forhold til indsatte og til kollegaer
- Systemkonflikter. Konflikter mellem den enkelte medarbejder og organisationen

Der arbejdes i undervisningen fra 2009 med følgende nye hovedemner:

- Konflikts forskellige dimensioner
- Skelnen mellem sag og relation
- Konflikttrappen
- At møde konflikter – tre basale reaktionsmønstre

4. Magt- sikrings- og selvforsvarsmidler

Arbejdsgruppen skelner i mellem magt- sikrings- og selvforsvarsmidler.

Magtmidler anvendes af Kriminalforsorgen som **myndighed** som led i varetagelsen af de sikkerhedsmæssige opgaver, som Kriminalforsorgen er pålagt i henhold til lovgivningen til - når visse nærmere betingelser er opfyldt - at opnå fysisk kontrol med en indsat, der truer med vold,

yder voldelig modstand, forsøger at undvige eller udviser en lignende utilladelig eller uhensigtsmæssig adfærd. Den fysiske kontrol skal forhindre en trussel i at blive realiseret og/eller bringe en igangværende voldelig adfærd m.v. til ophør.

Sikringsmidler anvendes ligeledes som led i varetagelsen af sikkerhedsopgaven til at få fysisk kontrol med en indsat for at forebygge de nævnte former for adfærd dels som forebyggende middel i en tidligere fase for at forebygge, at en situation udvikler sig til vold m.v. dels i en efterfølgende fase, hvor øjeblikkelig kontrol over en voldelig situation m.v. er opnået - f.eks. ved hjælp af magtanvendelse (se ovenfor) – at sikre at den opnåede kontrol opretholdes, indtil risikoen herfor er drevet over.

Magt- og sikringsmidler er således, hvad man kunne kalde "myndighedsmidler" i modsætning til "**selvforsvarsmidler**", der kan karakteriseres som "person- eller individ – midler", som enhver kan tage i brug for at forsvare sig selv, når betingelserne i straffelovens bestemmelser om nødværge er opfyldt.

Hvis en fængselsbetjent m.a.o. anvender fysisk magt for at varetage lovlige myndighedsopgaver, må/skal han anvende lovlige magt - og sikringsmidler, herunder de regler og procedurer m.v. der gælder herfor.

Hvis han derimod anvender fysisk magt for at forsvare sig selv som individ, er der tale om selvforsvar, og det er andre regler, der gælder herfor, primært straffelovens regel om nødværge.

I henhold til gældende regler må der kun anvendes følgende **magtmidler**: Greb, skjold, stav og tåregas (peberspray) og følgende **sikringsmidler**: Håndjern og sikringscelle (inklusive tvangsfiksering). Det er ikke i lovgivningen på samme måde defineret hvilke selvforsvarsmidler, der må henholdsvis ikke må anvendes. Besvarelsen af dette spørgsmål afgøres konkret på grundlag af reglen om nødværge.

De nærmere regler for brug af magt- sikrings og selvforsvarsmidler indgår i undervisningen på såvel grunduddannelsen som på de obligatoriske efteruddannelseskurser i konflikthåndtering.

Her behandles internationale konventioner, Straffuldbyrdelsesloven, Straffeloven og Retsplejeloven med dertil knyttede bekendtgørelser m.v.

Endvidere undervises der på grunduddannelsen i regler om udfærdigelse af rapport og indberetning til Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgen, når magt har været anvendt samt reglerne om, hvem der er bemyndiget til at træffe beslutning om anvendelse af magt.

Både på grunduddannelsen og på de obligatoriske efteruddannelseskurser indgår straffelovens § 13 om nødværge i undervisningen.

5. Sammenblandingen af myndighedsudøvelse og selvforsvar i praksis

I en praktisk magtanvendelsessituation – for eksempel i en situation hvor en indsat, der nægter at følge personalets anvisning om at gå ind på sin celle, med magt må tvinges hertil – vil situationen

realistisk set kunne udvikle sig på en måde, så den indeholder en blanding af myndighedsudøvelse og nødværge (selvforsvar).

Hændelsesforløbet begynder f.eks. med, at 2 fængselsbetjente tager et føregreb på en indsat for ved hjælp heraf fysisk at tvinge den indsatte til at gå ind på cellen (der er tale om *magtanvendelse* som led i en myndighedsudøvelse). Hvis den indsatte vrister sig fri af føregrebet (fængselsbetjentene mister kontrol over situationen) og går voldeligt til angreb på en eller begge betjente, ændrer situationen sig også juridisk og grebteknisk set. Den angrebne fængselsbetjent kan nu være i en nødværge situation, hvor han og/eller hans kollega kan udøve nødværge (*selvforsvar*).

Som eksemplet viser, kan et hændelsesforløb i praksis bestå af en *sammenblanding af myndighedsudøvelse og selvforsvar* (nødværge) med deraf følgende sammenblanding af såvel de regler, der ligger bag som de midler, der kan/må tages i brug. Et forhold der spiller en ikke uvæsentlig rolle m.h.t. arbejdsgruppens overvejelser vedr. spørgsmålet om graden af regulering af diverse greb, uddannelsen heri og den praktisk brug heraf.

6. Statistik overblik over brugen af magt- og sikringsmidler

Ifølge Kriminalforsorgens statistik fra 2009 lå det gennemsnitlige belæg i fængsler og arresthuse på ca. 4100. I 2010 blev der nyindsat ca. 14.400 i fængsler og arresthuse.

De to tal lagt sammen giver et tilnærmelsesvist indtryk af antallet af indsatte, der teoretisk set kunne have været udsat for brug af magt – og sikringsmidler. Et tal der er vigtigt at have in mente i forhold til vurderingen af det faktiske omfang af brugen af disse midler.

6.1 Magtmidler

Ifølge Kriminalforsorgens statistik var der i 2010 i alt 283 episoder i med lovlig magtanvendelse. Heraf blev der i 243 tilfælde anvendt håndkraft, dvs. greb m.v., 3 tilfælde af brug af tåregas. 6 tilfælde af brug af skjold, 31 tilfælde af brug af peberspray og en del tilfælde af anvendelse af stav. Anvendelse af stav bliver ikke registreret specifikt.

Af de 283 episoder fandt 100 sted i lukkede fængsler (ca.35 %), 48 i åbne fængsler (ca. 17 %) og 135 i arresthuse (ca.47 %).

Begrundelserne for at anvende magtmidler fordeler sig som følger:

- afværge vold eller overvinde modstand 43 %
- gennemtvinge påbudt foranstaltning 51 %
- hindre selvmord eller selvbeskadigelse 3 %
- hindre undvigelse eller standse undvegne 2 %

6.2. Sikringsmidler

Sikringscelle blev taget i anvendelse 211 gange i løbet 2010. I 74 % af anvendelserne var den indsatte fikseret. Anbringelse i observationscelle fandt i 2010 sted i 1097 tilfælde.

Håndjern blev anvendt i 2010 anvendt i 1934 tilfælde.

7. Det nuværende grebsrepertoire

I dette afsnit gives en kort beskrivelse af grebene i det nuværende grebsrepertoire m.h.t. hvad de bruges til, funktionsmåde m.v. Beskrivelsen suppleres af fotos af grebene i bilag 1.

Det nuværende grebsrepertoire består af to hovedtyper af greb: Magtanvendelsesgreb og selvforsvarsgreb.

7.1. Magtanvendelsesgreb

Magtanvendelsesgrebene omfatter føregreb og holdegreb i forskellige varianter.

7.1.1 Føregreb

Føregrebene gør brug af en kombination af balancebrydning og smertepåvirkning via hånd- og skulderled, der er tvunget i yderstilling. Grebene bruges typisk, hvor det er nødvendigt at føre en modvillig indsat fra en lokalitet til en anden nærliggende lokalitet, og hvor det ikke er muligt eller hensigtsmæssigt at anvende håndjern. Ved transport over længere afstande eller tidsperioder skønnes det mere skånsomt at anvende håndjern eller transportbælte. Der undervises i 4 typer føregreb. Føregrebene kaldes:

- Arm på ryg
- Armsnoning
- Transportgreb
- Dobbelt håndledsgreb til telefongreb

7.1.2 Holdegreb

Holdegrebene kaldes:

- brystvendt benlås (1 og 2)
- balancebrydning til liggende bagfra
- vending fra ryg til brystliggende stilling.

Den brystvendte benlås bliver brugt til at passivere og fastholde en aggressor med henblik på at få den pågældende lagt i håndjern. Der kræves minimum to til at udføre grebet, men ideelt set bør der deltage 3 til 5, hvoraf en udfører rollen som observatør. Brystvendt benlås suppleres typisk af andre greb eller – teknikker f. eks ” balancebrydning til liggende bagfra og vending fra ryg til brystliggende stilling jf. nedenfor. Brystvendt benlås kan endvidere suppleres med anvendelse af føre - og selvforsvarsgreb.

Brystvendt benlås kan opdeles i 4 faser:

I første fase bringes/tvinges den indsatte til at ligge på maven eller brystet heraf betegnelsen ”brystvendt”. Som hjælpegreb kan her anvendes grebet ” balancebrydning til liggende bagfra”. Den brystvendte placering forhindrer eller hæmmer den indsattes muligheder for at yde modstand - i modsætning til rygvendt placering –ved at hæmme den indsatte i at slå eller sparke samt ved at begrænse hans synsfelt. Den brystvendte placering giver således en bedre mulighed for hurtigt at få kontrol over situationen – hvilket alt andet lige er en fordel set i relation til formålet med grebet. Hjælpe grebet ”vending fra ryg til brystliggende stilling” anvendes som betegnelsen angiver til at vende den indsatte fra rygliggende til brystliggende stilling.

Denne fase har som nævnt ovenfor dog ofte helt eller delvis karakter af ” brydekamp”.

I fase 2 anlægges selve benlåsen. Det sker ved, at fængselsbetjenten placerer sin ankel (benlås 1) eller den indsattes ankel (benlås 2) ind i knæhasen på eksempelvis den indsattes venstre ben. Herefter tvinges underbenet henover anklen imod den indsattes baglår. Fængselsbetjenten kan bruge dette greb til at fastholde/ smertepåvirke den indsattes knæled.

I tredje fase skal den indsatte bringes/tvinges til ved hjælp af den anlagte benlås jf. fase 2 til at tage sine hænder om på ryggen. Hvis den indsatte ikke herefter frivilligt lader sig ilægge håndjern, kan han tvinges hertil ved hjælp af en såkaldt "armlås", se ovenfor, der udføres af en eller flere af de andre tilstedeværende.

Fase 4 er når håndjern er blevet placeret. Hurtigst muligt herefter skal den indsatte op at stå ved egen eller fængselsbetjentenes hjælp.

Det er vigtigt for den korrekte udførelse af grebet, at den indsattes overkrop ikke belastes, således at han forhindres i at trække vejret. Risikomomenterne ved grebet indgår i undervisningen i grebet, herunder vigtigheden af, at den indsattes tilstand løbende observeres, så vidt muligt af en fængselsbetjent, der ikke deltager i selve grebsudførelsen.

7.2. Selvforsvarsgreb

I dette afsnit gives en kort beskrivelse af selvforsvars greb m.h.t. formål og funktionsmåde m.v.

Selvforsvarsgreb er inddelt i 3 kategorier på grundlag af angrebstyper: Slag og spark, forsøg på fastholdelse og kvælerangreb.

7.2.1 Forsvar mod slag, spark, knivstik o.l.

Der angribes med slag fra forskellige vinkler. Betjenten afværger og søger kontrol ved overstrakt albue, udbalancering og håndledstryk.

Herudover trænes der parader, blokeringer og undvigelser, som udelukkende har til formål at formindske slagenes effekt. Der undervises i 4 forsvarsvariationer (se bilag for udførlig beskrivelse)

Betjenten undviger angrebet og indsætter et håndledstryk, der pacificerer angriberen.

7.2.2 Forsvar mod forsøg på fastholdelse.

Frigørelse fra greb i håndled

Der undervises i 7 forskellige variationer af frigørelse fra dette angreb. Fælles for disse frigørelser er, at man søger at udbalancere angriberen for derefter at udnytte det svageste punkt i modstanderens greb, som ligger mellem dennes tommel- og pegefinger. Disse teknikker indeholder ingen egentlig smertepåvirkning.

Målet med teknikken er at komme fri af angriberen og skabe afstand.

I et enkelte tilfælde er der mulighed for at kontrollere den indsatte efterfølgende ved hjælp af en overstrakt albue.

Frigørelse for omklamring, for- og bagfra

Der tages højde for 4 måder at blive omklamret. Målet med disse teknikker er så hurtigt som muligt at komme fri af angriberen og skabe afstand.

I alle teknikker søger man at gøre sig tung og modsætte sig angriberens vilje. Der gøres efterfølgende brug af smertepåvirkning af hænder og fingre, albuestød i maven, tryk i lysken eller skub under hagen samt kontrolleret rotation af hovedet på modstanderen.

7.2.3 Forsvar mod greb i brystet

Betjenten forsøges fastholdt ved greb i tøjet. Der undervises i frigørelse fra angrebet ved hjælp af smertepåvirkning af håndleddet eventuelt kombineret med et holdegreb. Der undervises i 3 forsvarsvariationer.

7.2.4 Modgreb mod sidehalsgreb

Betjenten forsøges fastholdt ved greb om hovedet/halsen. Man frigør sig ved hjælp af tryk under næsen og udbalancering eller ren udbalancering. Der undervises i 2 forsvarsvariationer.

7.2.5 Forsvar mod kvælerangreb

Frigørelse fra kvælergreb, stående og liggende

Angriberen forsøger kvælning ved at sammenpresse luftrøret på betjenten med sine fingre fra forskellige positioner.

Vi søger at fjerne angriberens pres på luftrøret hurtigst muligt og skabe afstand. Der gøres brug af albuestød i maven, tryk på nervecenter ved næsen samt kontrolleret rotation af hoved og udballancering kombineret med modsatrettet pres på angriberens albuer.

Angriberen forsøger strangulering bagfra med sin underarm. Dette kan påvirke både blodtilførsel til hjernen og sammenpresse luftrøret. Som forsvar undervises der i kontrolleret kast over skulderen med efterfølgende 4-tals lås eller udballancering til arm på ryg (føregreb) med smertepåvirkning af håndledet. Der undervises i 8 forsvarsvariationer.

7.6 Anlæggelse af et greb i praksis.

Det må understreges, at det i praksis sjældent er muligt umiddelbart at anlægge eller sætte et godkendt greb ind, så det straks virker efter sin hensigt. Ofte vil der være en indledende fase, hvor fængselsbetjenten(e) søger at få tag i eller på anden måde kontrol over en angribende indsat (f.eks. at få fat i den angribendes arm), så det er muligt at anlægge /eller sætte selve grebet ind. Selv efter, at den nævnte kontrol er opnået, vil der kunne gå tid med at få grebet til at virke, og som nævnt ovenfor vil der i forløbet også forekomme tab af kontrol, og situationen kan skifte karakter frem og tilbage. Sagt på en anden måde så vil en magtanvendelse ved brug af f.eks. greb bestå af, hvad der bedst kan betegnes som en kombination af "brydekamp" og egentlig grebsanvendelse. Tab af kontrol kan være så alvorlig, at fængselsbetjenten(e) ender i en egentlig selvforsvarssituation.

8. Høring om brugen af grebet brystvendt benlås.

Arbejdsgruppen gennemførte ultimo 2011 og primo 2012 en høring af fængsler og arresthuse, hvor man søgte afdækket, hvor mange gange dette greb havde været anvendt i 2011, i hvilke typer af situationer det havde været anvendt, herunder om der var særlige karakteristika ved de indsatte som grebet havde været anvendt overfor samt institutionernes vurdering af nødvendigheden af at bevare grebet som en del af grebsrepertoiret, herunder om det var muligt helt at undvære det eller erstatte det med et andet greb. Endelig blev institutionerne bedt om at oplyse i hvor mange tilfælde den indsatte, der havde været udsat for grebet havde anmodet om tilsyn af en læge og/eller sygeplejerske.

Sammenfattende viste høringen følgende:

I 2011 blev brystvendt benlås anvendt i alt i 86 tilfælde (63 gange i lukkede fængsler, 11 gange i åbne fængsler og 12 gange i arresthuse).

Samlet set var der i alt 668 magtanvendelser i den nævnte periode (454 i lukkede fængsler, 121 i åbne fængsler og 108 i arresthuse).

Brystvendt benlås udgjorde ca. 12 % af det samlede antal magtanvendelser (knap 14 % af de lukkede fængsler, ca. 9 % af de åbne og ca. 11 % af arresthusenes magtanvendelser).

For så vidt angår de lukkede fængsler viser høringen en relativ skæv fordeling. Ud af 63 tilfælde tegner Københavns Fængsler sig for 21 (33 %) og Statsfængslet i Nyborg for 19 (30 %) i alt 63 % af den samlede anvendelse. Herover for står Statsfængslet i Vridsløselille med 0 anvendelser.

Høringen viser at der i 50 ud af de 86 tilfælde efterfølgende blev foretaget tilsyn af læge/sygeplejerske.

De åbne fængsler og arresthusene har en relativ jævn fordeling af anvendelser.

Der er bred enighed blandt institutionerne om, at brystvendt benlås er nødvendigt og bør bevares som en del af grebsrepertoiret.

Situationerne i hvilke brystvendt benlås har været anvendt består - sammenfattende beskrevet - typisk af følgende "trin" (bemærk dog, at en situation kan begynde på et højere trin):

1. trin: verbal anvisning til indsatte om at gøre eller undlade noget (adfærd)*
2. trin: Anvisningen efterkommes ikke. Indsatte "protesterer": bliver, vred, ophidset, truende
3. fængselsbetjenten tager fat i den indsattes arm f. eks. for at få denne til at følge med.
4. den indsatte yder fysisk/voldelig modstand **
5. den indsatte passiviseres af fængselsbetjenten(e) typisk lægges i håndjern via benlås evt. inklusiv foregående "brydekamp"

* a. "utilladelig" ikke voldelig adfærd (beruselse, støjende adfærd ol.).

b. truende adfærd

ad. a+b: Typisk i forbindelse med flytning fra en afdeling til en anden afdeling/isolationsafdeling, visitation, alkotest, sikring i forbindelse m. transport

** a. fysisk voldelig adfærd, inklusiv selvbeskadigelse og forsøg på selvmord

b. forsøg på undvigelse, hærværk o.l. egentlig kriminell adfærd

Det understreges, at oversigten selvfølgelig er udtryk for en meget høj grad af sammenfatning og generalisering, der på ingen måde yder retfærdighed til de forskelle og nuancer, der præger de konkrete enkeltepisoder, som den bygger på. Den er udarbejdet, fordi den til trods for denne

mangel, alligevel giver et vist generelt indtryk af de situationer, i hvilke brystvendt benlås anvendes.

Høringen giver ikke grundlag for, at udsige noget om de indsatte der har været udsat herfor, herunder om de afviger fra "normalindsatte", psykisk, m.h.t. misbrug, særlig ophidselse e.l.

9. Konfliktåndtering i den nye grunduddannelse

Uddannelsen til fængselsbetjent er fra januar 2010 blevet revideret og justeret, således at eleverne modtager mere skoleundervisning, og uddannelsen indledes med et skoleforløb, der ruste eleverne til arbejdet i Kriminalforsorgens institutioner.

Uddannelsen til fængselsbetjent er 3-årig, og der indgår i alt 41 ugers skoleoplæring, hvoraf for nuværende minimum 3 uger afsat til undervisning i konfliktåndtering. Den resterende tid er eleven i praktik på de store fængsler, hvor der ligeledes er uddannelsesmål for den systematiske tilegnelse af kompetencer, herunder kompetencer inden for håndtering af konflikter.

Det er målet med undervisningen i konfliktåndtering, at eleven bliver i stand til selvstændigt og i samarbejde med andre at kunne anvende lempelige konfliktåndteringsmetoder og godkendte selvforsvars- og grebsteknikker. Som forudsætning for dette skal eleven have styrket sin følelse af personlig sikkerhed og tryghed, specielt i risikosituationer. Det er ligeledes en forudsætning, at eleven forstår, at fysiske tvangs- og sikringsmidler er ultimative konfliktløsningsmidler, der kun må anvendes, når andre, fredeligere og lempeligere midler forgæves har været forsøgt anvendt eller åbenbart er utilstrækkelige.

Skole- og praktikuddannelse skal sikre, at eleven tilegner sig færdigheder i at udføre opgaver i forbindelse med statisk og dynamisk sikkerhed samt have grundlæggende viden om forskellen mellem og formålet med statisk og dynamisk sikkerhed. Der arbejdes med opfølgning, evaluering samt debriefing af konfliktåndteringen. Der trænes i konfliktsituationer, der involverer en større gruppe af indsatte.

I uddannelsen indenfor konfliktåndteringsområdet anvendes en lang række pædagogiske metoder. Der udføres træning i idrætshal med uddannede instruktører og godkendte hjælpemidler, der sikrer at den fysiske grebsteknik indøves. Teorien bag håndtering af konflikter gennemarbejdes med oplæg, foredrag samt holddiskussioner. Der indgår arbejde med den enkelte elevs reaktionsmønstre i konfliktsituationer, der sikrer indsigt i og refleksion over egen og andres adfærd. Kommunikative færdigheder øves i gruppearbejde, ligesom der indgår arbejde med professionelle skuespillere, der sikrer at elevernes læring bliver så virkelighedsnær som mulig.

Arbejdet med udvikling af uddannelsen i konfliktåndtering er foregået over en årrække, bl.a. i samarbejde med Center for Konfliktløsning, ligesom undervisningen på grunduddannelsen følges op af efteruddannelse af fængselsbetjentene. Der foregår en løbende efteruddannelse af et korps af instruktører i konfliktåndtering, der bidrager til uddannelsen i hele Kriminalforsorgen. Endelig er uddannelsesforløb i konfliktåndtering blevet afholdt for pædagogiske institutioner udenfor Kriminalforsorgen.

10. Konflikt håndtering i efteruddannelsen

Efteruddannelse af fængselsbetjente finder næsten udelukkende sted på det obligatoriske kursus i konflikt håndtering (brush - up kurset).

Dette kursus afvikles for uniformerede medarbejdere under 55 år hvert syvende år. Kurset er på 40 timer. Medarbejdere over 55 år kan deltage på frivilligt basis.

Indholdet af kurset er både træning af selvforsvars – og magtanvendelsesgreb og undervisning i konfliktforståelse og kommunikative kompetencer. (se yderligere vedrørende baggrunden for kurset og indholdet i afsnit 3).

Der finder ingen systematisk vedligeholdelsestræning sted af selvforsvars- og magtanvendelsesgreb på institutionerne.

11. Deltagelsesfrekvens m.h.t. det obligatoriske efteruddannelseskursus i konflikt håndtering

Som nævnt i indledningen har arbejdsgruppen efter anmodning af Direktoratet for Kriminalforsorgen opgjort deltagelsesfrekvensen i den obligatoriske efteruddannelse i konflikt håndtering ud fra deisen, at det selvfølgelig er vigtigt for vedligeholdelsen af medarbejdernes konflikt håndteringskompetencer, at institutioner lever op til direktoratets krav om, at de uniformerede medarbejdere under 55 år skal deltage i dette kursus hvert 7. år.

Opgørelsen viser, at et problematisk stort antal medarbejdere ikke deltager i det obligatoriske kursus:

Samlet set skulle i alt 1045 uniformerede medarbejdere have gennemgået kurset i den anførte periode. Ca. 28 % eller 293 heraf deltog ikke. Fængselsbetjente og værk mestre tegner tilsammen knap 80 % af den manglende deltagelse. Diverse lederstillinger for resten.

De hyppigst angivne årsager til manglende deltagelse er: Økonomiske årsager (36 %), "uden angivelig grund" (25 %) og sygdom, skader o.l. (12 %).

Den manglende deltagelse er med enkelte undtagelser spredt ud over institutionerne. Hver institution bidrager til den manglende deltagelse med 0 til omkring 8 %. Københavns Fængsler og Statsfængslet i Vridsløselille skiller sig dog ud med henholdsvis omkring 40 og 20 %. For arresthusenes vedkommende skiller Helsingør, Køge Odense og Ålborg sig ud med en % på omkring 10.

Grunde som sygdom, afsked o.l. vil selvfølgelig altid betyde, at der ikke kan forventes en deltagelse på 100 %. På den anden side er det klart utilfredsstillende, at så høj en andel af den manglende deltagelse henføres til "ingen grund" og økonomiske årsager.

Arbejdsgruppen finder det utilfredsstillende med en deltagelse på kun omkring 70 % og skal indstille, at Direktoratet for Kriminalforsorgen (Sikkerhedsenheden) og Kriminalforsorgens Uddannelsescenter i samarbejde med institutionerne sørger for, at der bliver strammet op på deltagelsesdisciplinen.

12. anbefalinger vedr. den teoretiske del af konflikthåndteringsuddannelsen

Arbejdsgruppen anbefaler, at undervisningen i den teoretiske del af konflikthåndtering indholdsmæssigt i store træk fortsætter i det udviklingsspor, der er lagt i de seneste år med udgangspunkt navnlig i den såkaldte Klaus Stagis rapport, projektet fra maj 2008 "Konfliktforebyggelse og konflikthåndtering i Kriminalforsorgen" og den nye grunduddannelses fokus på relationer ansatte – indsatte via f.eks. det såkaldte miljøarbejde . Den teoretiske del vil dog skulle tilpasses de foreslåede ændringer i grebsrepertoire og træningen heri jf. nedenfor.

Dog anbefaler arbejdsgruppen, at der i den teoretiske undervisning i fremtiden lægges mere vægt på følgende emner:

- Risikovurdering i forhold til indsatte (personkendskab), situationer og færdigheder i forhold til dette, som i fremtiden i endnu højere grad end nu indgår i en struktureret ramme.
- Sondringen magtanvendelse (som myndighedsudøvelse) og individuelt selvforsvar (som nødværge).
- Konflikthåndtering i forhold til indsatte med psykiske e.l. problemer.
- Stresshåndtering i forbindelse med konflikthåndtering.
- Træning af kommunikative færdigheder i forhold til situationer i hverdagen.

Specielt hvad angår risikovurdering bemærkes, at kvalificeret risikovurdering er et afgørende element i god håndtering af konflikter, hvad enten der er tale om et forebyggende plan eller igangværende konflikter af voldelig karakter. At vurdere risici er i det hele taget en væsentlig del af arbejdet i Kriminalforsorgen inden for stort set alle sagsområder.

Inden for området kontrol og sikkerhed er løbende risikovurdering en vigtig del af den almindelige dynamiske – forebyggende – sikkerhed, men den er også vigtig, når fængselsbetjenten konkret skal tage stilling til, hvorledes en særlig risikosituation skal gribes an, herunder hvilke magt-, sikrings- og /eller selvforsvarsmidler, der bør tages i anvendelse.

Som nævnt ovenfor funderes en kvalificeret risikovurdering på, dels hvad man kunne sammenfatte som en mere almen typisk psykologisk viden om, hvorledes indsatte kan tænkes at reagere i typiske situationer dels konkret viden om de enkelte indsatte baseret på journaloplysninger suppleret med det kendskab, fængselsbetjenten har opnået via den dynamiske sikkerhed. Endelig spiller fængsels erfaring og en veludviklet intuition en rolle.

Der er i de senere år også inden for det, der kaldes den kliniske risikovurdering – dvs. den ovenfor beskrevne type af risikovurdering, der står i kontrast til mere statistiske/ statiske metoder, udviklet mere strukturerede måder at vurdere risiko på. Senest har Kriminalforsorgen i forbindelse med det såkaldte RNR – *Risk-Need-Responsivity – metoden* taget sådanne risikovurderingsmetoder i brug.

Arbejdsgruppen skal på denne baggrund pege på, at der inden for det sikkerhedsmæssige område vil kunne vindes meget, hvis den kliniske risikovurdering kunne styrkes via udvikling af metoderne hertil og foreslår, at der sættes et udviklingsarbejde i gang indenfor dette felt.

13. Revision af nuværende grebsrepertoire og oplæringen heri

Efter arbejdsgruppens vurdering bør det være den overordnede målsætning i Kriminalforsorgen, at de uniformerede medarbejdere på et centralt fastsat minimumsniveau skal kunne udføre konflikthåndteringsopgaver ved hjælp af såvel lempelige midler som brug af godkendte magtanvendelses- og selvforsvarsgreb m.v.

Arbejdsgruppen vurderer, at kriminalforsorgen p.t. ikke lever fuldt op til denne målsætning.

Under hensyn hertil, stiller arbejdsgruppen i det følgende et flerstrengt forslag til fremme af denne målsætning for så vidt angår grebs- og selvforsvarsmidler.

13.1 Magtanvendelsesgreb

Arbejdsgruppen finder, at det fremtidige grebsrepertoire og oplæringen heri i videst mulige omfang bør leve op til følgende generelle krav og målsætninger:

Der bør være så få greb som muligt og de enkelte greb bør være så lette at udføre og lære som muligt.

Medarbejdernes fysiske forudsætninger (styrke, reaktionsevne osv.) og evner (koordineringsevne, timing osv.) i forhold til at lære og udføre diverse greb er forskellige. Der bør efter arbejdsgruppens vurdering tages hensyn hertil såvel oplæringsmæssigt som i forbindelse med praktisk magtanvendelse.

Arbejdsgruppen går i så henseende ikke ind for, at magtanvendelsesopgaver overlades til små "ekspertgrupper". Erfaringsmæssigt er der en række ulemper forbundet hermed.

Bemandingsmæssigt såvel som holdningsmæssigt, herunder navnlig sammenhængen mellem dynamisk og statisk sikkerhed ("tæskeholdsproblematikken"). I Sverige og Norge er man helt på linje med denne strategi.

Som nævnt ovenfor bør det efter arbejdsgruppens vurdering være den overordnede målsætning i Kriminalforsorgen, at de uniformerede medarbejdere på et centralt fastsat minimumsniveau skal kunne udføre konflikthåndteringsopgaver ved hjælp af såvel lempelige midler som brug af godkendte magtanvendelses- og selvforsvarsgreb m.v.

Alle forudsættes efter den foreslåedes strategi således at kunne udføre disse greb på et bestemt minimumsniveau. Forskelle i individuelle forudsætninger indebærer, at der vil være gradforskelle m.h.t. medarbejdernes færdigheder. Hertil kommer, at der for den enkelte også kan være forskellige måder at udføre de forskellige greb på, uden at grebet derved helt ændrer karakter. Altså forskellige varianter af det samme greb. En variant passer bedre til en medarbejder end til en anden.

Den her beskrevne strategi giver således en vis mulighed for individuel tilpasning og oplæring samtidig med, at den fastholder, at alle kan udføre alle greb i repertoiret på et vist nærmere fastsat minimumsniveau.

Selve strategien bør som nævnt gælde såvel oplæring som anvendelse i praksis.

I oplæringen ved, at eleverne trænes i at løse konflikthåndteringsopgaver under hensyntagen til individuelle forskelle i færdigheder f.eks. styrke, kommunikationsevne e.l.

I praksis ved at strategien styrer sammensætningen af vagthold. Med henblik på at styrke den sikkerhedsmæssige indsats på et mere strukturelt plan anbefaler arbejdsgruppen nærmere bestemt, at det overvejes, hvorledes det i videre omfang end i dag kan sikres, at vagthold sammensættes af fængselsbetjente og ledere, der til sammen har de nødvendige kompetencer til at håndtere en magtanvendelsessituation, hvis en sådan skulle opstå.

Professionel anvendelse af greb forudsætter såvel mental som fysisk god kondition. Det bør efter arbejdsgruppens opfattelse i højere grad end hidtil derfor såvel i grunduddannelsen som ikke mindst i den løbende daglige vedligeholdelse af indlærte greb m. v. være målsætningen, at der udvikles former, ordninger, "kulturændringer" m.v., der i højere grad end i dag sikrer, at medarbejderne besidder og vedligeholder de nødvendige basale fysiske og mentale kompetencer, der kræves for at kunne indgå professionelt i udførelsen af konflikthåndterings- opgaver, herunder magtanvendelse og selvforsvar. En sådan strategi vil efter arbejdsgruppens vurdering tillige give en betydelig sidegevinst m.h.t. bedre trivsel og lavere sygefravær.

M.h.t. oplæring i og vedligeholdelse af færdigheder m.h.t. greb anbefaler arbejdsgruppen endvidere :

- at oplæringen og træning sker i så realistiske situationer, omgivelser m.v. som ligner de miljøer, hvor magtanvendelse finder sted i praksis
- at der i højere grad end i dag trænes såvel i at udføre magtanvendelse gruppevis, inklusiv træning i forskellige roller i forbindelse hermed. Magtanvendelse udføres erfaringsmæssigt ofte af grupper af ansatte eller af minimum 2 ansatte til 1 indsat. Derfor skal teknikkerne og træningen i højere grad tage højde herfor.
- at der i undervisningen i det hele taget lægges mere vægt på taktiske problemstillinger baseret på virkelige hændelser (f.eks. på grundlag af anonymiserede virkelige hændelser hentet fra magtanvendelsesrapporter).

- at undervisningen i de helbredsmæssige risici ved magtanvendelse, herunder af risici ved de forskellige grupper af greb styrkes.

13.2 Selvforsvarsgreb

De nuværende selvforsvarsgreb og teknikker består af såkaldte finmotoriske bevægelser, der skal indlæres og vedligeholdes, hvis de skal kunne bruges i en selvforsvarssituation med effekt.

Nyere forskning viser, at menneskers evne til at udføre sådanne relativt komplekse bevægelser forværres drastisk under stress påvirkning, som typisk kan forekomme i en selvforsvarssituation. Samtidig viser forskningen, at mennesker genetisk set er udstyret med visse refleksbaserede selvforsvarsbevægelser f.eks. løfter en person, der pludseligt udsættes for et slag mod ansigtet refleksmæssigt armen for at afværge slaget.

Arbejdsgruppen foreslår, at den fremtidige træning i selvforsvarsgreb og -teknikker baseres på refleksbaserede bevægelser, således som det allerede gøres af politiet i Danmark og Norge, samt kriminalforsorgen i Sverige.

En kort reaktionstid er afgørende faktor i selvforsvarssituationer. Teknikkerne må derfor være så få og så enkle som muligt.

Teknikkerne må endvidere tage højde for, at en selvforsvarssituation er dynamisk. Derfor må teknikkerne også kunne udføres under bevægelse, under stort fysisk pres og i situationer, hvor fængselsbetjenten er ude af balance både fysisk og psykologisk. Oplæring og vedligeholdelse må derfor indeholde stresshåndtering – forberedende og efterfølgende.

13.3 Holistisk tilgang til træningen i greb

Træningen af magtanvendelses - og selvforsvarsgreb bør være "holistisk" i sin tilgang. Det vil sige, at der ikke "kun" trænes teknikker. Tekniktræningen bør altid kædes sammen med de følelser, der vil være til stede i situationen og de fysiologiske indvirkninger, disse kan have på den enkelte. Det verbale og nonverbale kommunikationsmønster. Den taktiske tilgang til scenariet. De juridiske rammer der arbejdes under osv.

God reaktionsevne afhænger ofte også af god intuition. God intuition kan italesættes og trænes. Dette bør være en del af undervisningen.

13.4 Tydeliggørelse af ansvaret for den løbende regulering og udvikling af magt- og sikringsmidler

I forbindelse med undersøgelsen af den norske praksis m.h.t. anvendelse af greb m.v. er arbejdsgruppen blevet opmærksom på en kritik rejst af den norske civilombudsmand. Kritikken

omhandler det norske politis organisering af politiets magtanvendelse, specielt benlås. Det sker i et notat: " Ansvar for politiets maktbruk i forbindelse med pågribelser - særlig knyttet til bruken af mageleje (benlås), Arne Fiflet 16.02.2010 ".

Hovedkonklusionen i notatet er

at staten i henhold til diverse konventioner, har ansvar for reguleringen af og oplæringen i brugen af "mageleje"

at dette ansvar bør være klart placeret: I Norge hos Politidirektoratet og Politihøjskolen samt

at ansvaret indebærer en løbende forpligtelse til at følge med i praksis, sundhedsvidenskabelig forskning på området, pædagogisk praksis og forskning m.h.p. at sikre mindst mulig risiko i forbindelse med anvendelse af greb samt endelig

at denne opgave bør være højt prioriteret og understøttet af faste rutiner og processer (f.eks. faglige møder mellem implicerede myndigheder) og klare opgavebeskrivelser, herunder placering af ansvaret for den løbende udvikling af greb m.v.)

Ombudsmanden kritiserer det norske Rikspoliti for ikke at have levet op til disse krav.

Arbejdsgruppens opfattelse er, at der i lys af den nævnte sag også i Danmark er behov for at stramme op på eller tydeliggøre organiseringen og ansvarsfordelingen inden for dette område.

Arbejdsgruppen foreslår i den forbindelse, at der i nedsættes et metodeudvalg til blandt andet at varetage en løbende vurdering og udvikling af de i Kriminalforsorgen anvendte greb og til at have et aktuelt overblik over hele området. Udvalget bør sammensættes af repræsentanter for Sikkerhedsenheden, Kriminalforsorgens Uddannelsescenter og fængsler og arresthuse.

Bl.a. på baggrund af høringer om benlås og gennemgangen af magtanvendelses- rapporter finder arbejdsgruppen, at det vil være gavnligt at få udarbejdet en fælles " best practice " standardstrategier eller taktikker for typisk forekommende situationer, hvor magtanvendelse kan komme på tale. Det kunne være en opgave for det af arbejdsgruppen foreslåede metodeudvalg.

13.5 Fysisk træningstilstand i forhold til at kunne anvende magt-, sikrings og selvforsvarsmidler

På baggrund af forskning i menneskets evne til at handle rationelt under stresspåvirkning anbefaler gruppen, at der sættes større fokus på fængselsbetjentenes fysiske funktionsniveau.

Der er påvist en sammenhæng mellem pulsfrekvens og evnen til at håndtere stress. Derfor spiller fængselsbetjentenes fysiske form en vigtig rolle m.h.t. deres evne til at håndtere magtanvendelsessituationer professionelt.

P.t. stilles der ingen krav til personalets fysiske form, efter at de har bestået den fysiske test i forbindelse med optagelsen på grunduddannelsen. Arbejdsgruppen finder, at der fremover på grund - og videreuddannelsesniveauer bør fokuseres mere på denne problemstilling.

Konkret anbefaler arbejdsgruppen, at deltagerne i forbindelse med det obligatoriske brush - up kursus i konflikthåndtering hvert tredje år tager en fysisk test, i lighed med den, der anvendes til nye ansøgere til uddannelsen til fængselsbetjent.

Formålet med denne test skal være:

- At afdække deltagernes fysiske funktionsniveau i forhold at kunne udføre konflikthåndteringsopgaver
- På baggrund af denne afdækning at vejlede deltagerne i forhold til at vedligeholde eller forbedre deres fysiske funktionsniveau.

14. Magtanvendelse i forhold til indsatte med psykiske lidelser

Kriminalforsorgens Uddannelsescenter har fra 2011 indledt et samarbejde med Århus Universitetshospital. Der har været møder med psykologer fra hospitalets uddannelsesenhed og med to af dets psykofysiske trænere.

KUC har med dette samarbejde bl.a. ønsket at undersøge reaktionsmønstre hos mennesker med psykiske lidelser, når de udsættes for magtanvendelse.

Denne gruppe er også en del af Kriminalforsorgens klientel, og en vurdering af denne gruppe er også en del af kommissoriet.

Forskning på dette område og møderne med Århus Universitetshospital har afdækket, at der findes mennesker, der grundet deres psykiske lidelse ikke kan påvirkes af smerte, i hvert fald ikke på samme måde som almindelige mennesker. Dette er problematisk, da Kriminalforsorgens magtanvendelsesteknikker hovedsageligt bygger på smertepåvirkning.

Arbejdsgruppen anbefaler derfor, at KUC fortsætter dette samarbejde med Århus Universitetshospital. Et samarbejde der bl.a. også har indbefattet en kursusrække for Kriminalforsorgens institutioner med henblik på, at medarbejderne bliver bedre i stand til at aflæse, forstå, og håndtere denne gruppe indsatte.

KUC skal i dette samarbejde også yderligere drøfte de særlige tilgange og de særlige greb de psykofysiske trænere anvender i forhold til klienterne i det psykiatriske system.

15. Forslag til systematisk vedligeholdelsestræning

Arbejdsgruppen vedrørende revision af Kriminalforsorgens konflikthåndteringsmidler foreslår, at uddannelses- og træningsindsats m.h.t. konflikthåndtering i Kriminalforsorgen, navnlig træningen i selvforsvar og magtanvendelsesgreb styrkes som følger:

15.1 Fælles obligatorisk efteruddannelse

Evalueringer af det obligatoriske efteruddannelseskursus i konflikthåndtering (brush - up kursus) har gennem en længere årrække tegnet et entydigt billede af, at det uniformerede personale mener, at et kursus hvert 7 år er alt for lidt.

Arbejdsgruppen foreslår, at det fælles obligatoriske brush-up fortsætter som det kursus, hvor alle Kriminalforsorgens uniformerede medarbejder sikres en opgradering af deres fælles forståelse af de mere kommunikative aspekter ved konflikthåndtering, samt en træning af deres kommunikative færdigheder. Kurset skal endvidere sikre, at alle Kriminalforsorgens uniformerede medarbejdere får en ensartet opgradering af retningslinjer indenfor magtanvendelsesområdet og en ensartet præsentation af nye teknikker, og trænings- og øvelsesformer indenfor selvforsvar og magtanvendelse. Endelig skal kurset sikre sammenhæng mellem lempelige og mindre lempelige magtmidler.

Kriminalforsorgens Uddannelsescenter bør også fremover have ansvaret for at udvikle indholdet, koordinere, indkalde m.v. samt ansvaret for, at der er et instruktørkorps, der er uddannet og certificeret til at løfte denne uddannelsesopgave.

Det anbefales, at Kriminalforsorgens uniformerede medarbejdere fra 2013 deltager i dette kursus hvert 3. år og ikke som nu hvert 7. år. Kurset foreslås til 22 timer pr. kursus (det nuværende er på 38 timer). Forslaget skønnes, at betyde en samlet årlig merudgift på omkring 1.6 mio.kr.

Der foreslås følgende øvrige ændringer i forhold til det nuværende brush - up kursus:

- medarbejdere over 55 år bør fremtidigt også deltage i kurset (p.t. er det frivilligt for denne aldersgruppe) ud fra den begrundelse, at alle medarbejdere har brug for kurset for at kunne håndtere konflikter i hverdagen. Eksempelvis kan medarbejdere over 55 år også få brug for at skulle forsvare sig selv ved overfald ligesom han også brug for den teori om konfliktforståelse og kommunikation, der er på kurset.

Instruktørerne på kurset vil kunne tage individuelle og aldersbetingede fysiske hensyn til deltagerne.

- Ledere på strategisk niveau bør ikke længere indkaldes til dette kursus, men i stedet tilbydes et kursus i konflikthåndtering , der bygger på samme grundforståelse som basiskurset , men navnlig fokuserer på problemstillinger indenfor konflikthåndtering, som denne gruppe står overfor i hverdagen.

15.2 Vedligeholdelsestræning i arbejdstiden

Arbejdsgruppen foreslår at der fremover i arbejdstiden iværksættes systematisk og kontinuerlig træning på Kriminalforsorgens institutioner i magtanvendelse og selvforsvar.

Den anbefalede træning på institutionerne skal baseres på den konfliktforståelse, som er beskrevet tidligere i denne indstilling.

Den anbefalede træning på fængslerne er bl.a. inspireret af den træning i selvforsvar og magtanvendelse, der foregår i de svenske fængsler. Hjørnестenen heri er små øvelser (i Sverige: "drills"), som kan iværksættes og trænes i arbejdstiden. Øvelserne kan trænes over kort tid, kræver ikke mere end nogle forholdsvis få medarbejdere. De trænes i uniform og på lokaliteter, der forrettes tjeneste i.

Ideen med at træne selvforsvar og magtanvendelse som foreslået, er også begrundet i, at mange af de situationer i Kriminalforsorgens institutioner, der kan føre til at personalet skal anvende selvforsvar eller magtanvendelse, finder sted i lokaliteter, hvor der er begrænset personale til stede og/eller på tidspunkter, hvor der er begrænset personale til stede. Dette lægger naturligt op til øvelser, der modsvarer dette, ligesom der trænes i de lokaliteter, hvor situationerne kan udspille sig, så lokalkendskabet udnyttes i træningssituationen. Der er tale om øvelser, der baserer sig på en enkelthed i udførelsen og på at træne ud fra gentagelsesprincippet med at øve igen og igen, så bevægelserne bliver automatiseret. Dette kan eksempelvis gøres med 3-6 medarbejdere i øvelser, der stækker sig over 20-25 minutter. Denne træning forudsættes gennemført af lokale instruktører. Eksempelvis planlægges træningen af instruktøren, og der meldes efterfølgende tilbage til instruktøren, at træningen har fundet sted. En løbende kvalitetssikring af træningen anbefales.

Arbejdsgruppen foreslår, at der fra 2013 af Kriminalforsorgens Uddannelsescenter og fremover uddannes tilstrækkeligt med instruktører i konflikthåndtering på institutionerne til at kunne varetage denne systematiske og kontinuerlige træning af personalet i selvforsvar og magtanvendelse. Disse instruktører skal på fængslerne også sikre, at personalet er opdateret på cirkulærer og retningslinjer indenfor magtanvendelsesområdet.

For at sikre en koordinering af konflikthåndteringsområdet generelt og specifikt mellem central og decentral træning indenfor selvforsvar og magtanvendelse styres dette område fremover af Kriminalforsorgens Uddannelsescenter. En hjørnестen i dette arbejde er brush-up kurserne, og ledelsen af de instruktører der underviser på tjenestestederne. KUC uddanner, certificerer disse instruktører og gencertificerer sammen med sikkerhedsenheden disse instruktører. Se bilag 4 om denne uddannelse.

Arbejdsgruppen skønner, at der er brug for yderligere ca. 25 instruktører (der er allerede uddannet 10 jf. bilag 4) Uddannelse heraf skønnes at beløbe til en engangsudgift på ca. 0.6 mio. kr. Uddannelse af disse vil evt. kunne strækkes over en årrække.

16. Lægefagligt notat vedrørende magtanvendelsesgrebet brystvendt benlås

De lægefaglige medlemmer af arbejdsgruppen vedrørende revision af Kriminalforsorgens konflikthåndteringsmidler har afholdt møder den 23. januar og den 20. februar 2012 hvor følgende delkommissorium for de lægefaglige medlemmer af arbejdsgruppen er blevet drøftet:

Kommissorium for lægefaglige medlemmer:

1. *Arbejdsgruppen har brug for, en opdateret dansk lægefaglig vurdering af risici ved anvendelsen af grebet "brystvendt benlås" som passiviseringsgreb over for "normale" mennesker og overfor mennesker med fysiske eller psykiske sygdomme/skavanker.*
2. *Hvad sidstnævnte angår ønskes en lægefaglig stillingtagen til brugen af betegnelsen/diagnosen "excited delirium syndrome".*
3. *På side 50 i den udleverede rapport fra polishøgskolen i Sverige er der oplistet en række anbefalinger og udviklingsområder. Der ønskes en dansk lægefaglig vurdering heraf samt en drøftelse af mulige yderligere anbefalinger m.h.t. at eliminere risici.*
4. *Endelig ønskes en drøftelse af en procedure for hvorledes Kriminalforsorgen i fremtiden mest hensigtsmæssigt løbende holdes opdateret med lægefaglig viden m.h.t. risikofaktorer ved brug af benlås o.l. magtanvendelsesmidler*

De lægefaglige medlemmer har på møder for Arbejdsgruppen vedrørende revision af i Kriminalforsorgens konflikthåndteringsmidler h.h.v. den 2. november 2011 og 2. februar 2012 af Kriminalforsorgens instruktører fået demonstreret magtanvendelsesgrebet brystvendt (bugleje) benlås.

De lægefaglige medlemmer har endvidere gennemgået relevant sammenfattende litteratur vedrørende risiko for dødsfald ved anvendelse af tvangsfastholdelse (1-3), hvor ref. 2 er en opdateret dansk retsmedicinsk statusartikel fra 2012 vedrørende akutte dødsfald ved tvangsfastholdelse af svært hyperaktive personer. Disse referencer indeholder relevante og opdaterede videnskabelige informationer til besvarelse af de i kommissoriet stillede spørgsmål. De lægefaglige medlemmer har på baggrund heraf sammenfattet følgende udtalelse:

Baggrund

Der er beskrevet en række pludselige dødsfald i forbindelse med magtanvendelsesgreb hvor der indgår tvangsfastholdelse, herunder brystvendt benlås. Den præcise dødsårsagsmekanisme er ikke afklaret, men mange af dødsfaldene har samme billede, hvorfor man også har anvendt betegnelsen "in custody death syndrome". Disse tilfælde drejer sig typisk om en meget aggressiv person, som bliver lagt ned på maven, benene fikseres og personen får påsat håndjern med hænderne på ryggen, hvorefter der optræder hjertestop (2).

Der er udført en række videnskabelige forsøg og registreringer af mulige negative effekter på lunge- samt hjertefunktion under tvangsfastholdelse. Man har dog ingen data fra forsøg hvor man har reproduceret en virkelig tvangsfastholdelse.

Der er ikke videnskabelige holdepunkter for at antage, at fikseret benlås, som er en mere avanceret brystvendt tvangsfastholdelse end brystvendt benlås, og i øvrigt suspenderet i Danmark, i sig selv skulle kunne forårsage asfyksi (kvælning) hos yngre raske personer (2). Der er her tale om såkaldt positionel asfyksi, hvor en person er fastholdt i en stilling (bugleje), som eventuelt kan hæmme vejrtrækningen. Men det kan ikke udelukkes, at asfyksi kan have betydning ved

tilstedeværelse af andre faktorer, herunder overvægt, lungesygdom, hjertesygdom og ekstrem vægt mod brystkassen (2). Det er endvidere rimeligt at antage, at bugleje kan være en bidragende faktor som årsag til pludselig død ved tvangsfastholdelse af, og i bugleje placerede, agiterede personer (1,2). Det er endvidere rimeligt at antage, at disse faktorer kan få større betydning for risikoen for udvikling af pludselig død hvis der samtidig forekommer et ekstrem tryk mod brystkassen (traumatisk asfyksi).

Excited Delirium Syndrome (ExDS)

Mange af de personer, som dør pludseligt under tvangsfastholdelse, er præget af hyperaktivitet (agitation) samt aggression og kan fremvise andre klassiske karakteristika (se senere). Tilstanden er samlet beskrevet som Excited Delirium Syndrome (ExDS), og skal betragtes som en livstruende tilstand (1-3).

Definition af ExDS

En arbejdsgruppe bestående af amerikanske eksperter har foretaget en omfattende litteraturgennemgang og har fastslået, at der er tale om et egentligt syndrom (*ExDS*) (3). I syndromet, som typisk er forudgået af stofmisbrug (f.eks. kokain og amfetamin) og/eller en alvorlig psykiatrisk lidelse, ofte schizofreni, indgår der en række symptomer og karakteristika (3), herunder

- Delirium
- Agitation
- Acidose (syreforgiftning)
- Svær hjertepåvirkning og kredsløbskollaps

Der kan optræde mange andre symptomer ved ExDS. Som minimum kræves der dog tilstedeværelse af delirium og en agiteret tilstand (3). Delirium er her defineret som en forstyrrelse af bevidstheden med svækket opmærksomhedsevne og nedsat evne til at fastholde eller at skifte fokus (3).

Fra dansk side har man fundet det rimeligt at samle disse dødsfaldstyper i et syndrom, idet de beskrevne tilfælde ligner hinanden meget, men samtidig peges der dog på, at der samlet set er behov for en bedre syndromdefinition, og at ExDS også kan ses som et fælles slutforløb, der er udløst af forskellige initierende og disponerende faktorer (2)

Der findes en række vigtige alternative diagnoser, som skal overvejes af lægefaglig ekspertise når man præsenteres for ovennævnte symptomkompleks (3).

Dødsfald ved ExDS

Tilstande som ligner ExDS har eksisteret i mange år. I 1980'erne var der en række meddelelser om pludselig uventet dødsfald blandt tvangsfastholdte hyperaktive personer, overvejende yngre mænd, som var påvirket af psykostimulerende stoffer (3). En mindre del var sindslidende og uden

tegn på stofpåvirkning (2,3). Leth & Thomsen (2) sammenfatter en klassisk beskrivelse af en mand med følgende karakteristika

- *svært hyperaktiv og råbende*
- *bizar adfærd*
- *ikke muligt at kommunikere med den pågældende*
- *har overmenneskelig styrke*
- *er immun for smerte*
- *viser aggression mod skinnende objekter (glas og spejle)*
- *kan være helt eller delvis nøgen og barfodet*
- *fremtræder varm og svedende med høj puls*
- *den pågældende er fastholdt, eventuelt efter at være blevet udsat for elpistol eller peberspray*
- *er typisk lagt på maven med hænderne i håndjern på ryggen*
- *nogle får hjertestop, i reglen efter at de i en periode har været mere rolige*

En lille andel (< 10 %) af patienter med ExDS vil udvikle svært behandleligt hjertestop og død (1-3).

Der er ikke tilstrækkeligt med data til at afklare om fatal ExDS kan forebygges (3).

Genoplivningsforsøg har som regel været uden effekt (1-3), og dette selvom kvalificeret akutmedicinsk team har været til stede da hjertestoppet indtrådte (3).

Årsagerne til ExDS og pludselig hjertestop er meget komplekse og spekulative. Stress udløst af tvangsfastholdelse, øgning af kropstemperatur, indtagelse af stoffer (f.eks. kokain) samt komplicerede ændringer af blodets syre-base status med syreforgiftning kan hver især resultere i alvorlig hjertepåvirkning med svigt af pumpefunktion, alvorlige forstyrrelser af hjerterytmen og kollaps af kredsløbet samt hjertestop (1-3).

Der er ikke fundet videnskabeligt bevis for at ExDS i sig selv, og uden fysisk kamp, har større betydning for dødsfald end øvrige faktorer (1). Forskning har vist, at fysisk kamp er mere betydningsfuld for dannelse af skadelige stresshormoner og udvikling af syreforgiftning end indtagelse af stoffer samt anden form for fysisk anstrengelse (3).

Forebyggelse af ExDS

Pga. den fysiske anstrengelse og ledsagende alvorlige skadevirkninger som tvangsfastholdelse kan udløse, bør tvangsfastholdelse (brystvendt benlås) undgås.

Man har i en videnskabelig retsmedicinsk rapport fra den svenske polishöskolan (1) anbefalet nedenstående, og der er i kommissoriet for den lægefaglige arbejdsgruppe specifikt anmodet om, at de lægefaglige medlemmer af arbejdsgruppen tager stilling til disse anbefalinger.

De lægefaglige medlemmer forudsætter, at det svenske ord *gripande* oversættes med anholdelse, og selvom der ikke i denne beskrivelse er tale om egentlig tvangsfastholdelse, så er det de lægefaglige medlemmers opfattelse, at anbefalingerne også kan overføres til den brystvendte benlåssituation.

1. Anholdelse (sv.:gripande) af en agiteret person bør udføres således at der er mindst mulig risiko for forværring af agitationen. Hvis personen er moderat agiteret skal man i første omgang stræbe efter at skabe ro for personen.
2. Hvis personen er ekstremt agiteret og viser tegn på ExDS bør anholdelse ske hurtigt og resolut. ExDS er efter alt at dømme en livstruende tilstand, men næppe i et kort tidsperspektiv. Derfor anbefales det, at man afventer forstærkning snarere end at en enkelt eller et par kæmper med en person med ExDS idet denne kan have enorme kræfter, han kan ikke fornemme smerte og reagerer ej på peberspray.
3. Når en agiteret person er overmandet og har fået påsat håndjern skal han umiddelbart placeres i en position som muliggør fri vejrtrækning, f.eks. siddende eller liggende i sideleje.
4. En person som har været kraftigt agiteret under anholdelsen, og som fortsætter med at kæmpe intensivt efter anholdelse, eller som pludselig bliver sløv og bevidsthedspåvirket, skal umiddelbart transporteres til hospital

De lægefaglige medlemmer kan tilslutte sig ovenstående anbefalinger.

Situationer med risiko for pludselig død. Forebyggelse.

Det er væsentligt at henlede opmærksomheden på, at dersom man vælger en fysisk kamp med tvangsfastholdelse og anvendelse af **brystvendt benlås**, vil der altid være en risiko for pludseligt dødsfald specielt blandt agiterede og/eller stofpåvirkede personer og

- risikoen forværres yderligere hvis der samtidig forekommer tryk på brystkasse/mave
- tvangsfastholdelse i bugleje skal gøres så kortvarigt og skånsomt som muligt med anvendelse af et tilstrækkeligt antal personer, som i øvrigt er uddannet til at kunne interagere med agiterede og stofpåvirkede personer, og
- grebteknik bør ikke involvere tryk på brystkasse samt mave
- man skal løbende sikre sig registrering af bevidsthed, puls og vejrtrækning
- en team-leder, som ikke er direkte fysisk involveret i selve grebshandlingen, bør løbende foretage registreringer af disse parametre med henblik på registrering og sikring af livstegn (1-3)

Personer med særlig høj risiko

Det er vigtigt at være opmærksom på, at en person, som har været kraftigt agiteret før og under tvangsfastholdelsen, og som fortsætter med at kæmpe intensivt på trods af anvendelse af forskellige smertefulde indgreb (brystvendt benlås, peberspray), eller som pludselig bliver sløv og

bevidsthedspåvirket, skal umiddelbart transporteres til nærmeste hospital med henblik på akut medicinsk behandling. Denne persongruppe har høj risiko for at dø pludseligt.

Andre sygdomme

Hjertesygdomme

Der er næppe tvivl om at visse kroniske sygdomme, herunder hjertesygdomme, kan spille en rolle for udvikling af alvorlige og livstruende forløb under tvangsfastholdelse. Der har specielt været fokus på hjertesygdomme i de tilfælde af dødsfald ved tvangsfastholdelse hvor der har været en forudgående periode med amfetaminmisbrug. Amfetaminmisbrug kan medføre kroniske hjerteforandringer. De dødsfald, der er beskrevet i relation til amfetaminforbrug, forekommer hyppigst blandt midaldrende personer, som har indtaget amfetamin umiddelbart før tvangsfastholdelse (1). Amfetamin er kendt for at udløse en kraftig stressreaktion, og hos hjertesygge personer er der øget risiko for pludselig død i forbindelse med indtagelse af amfetamin. Der er en teoretisk mulighed for at det stressrespons som en tvangsfastholdelse medfører, kan udløse alvorlige hjerterytmeforstyrrelser hos en i forvejen hjertesyg amfetaminmisbruger (1).

Kroniske lungesygdomme

Betydningen af kroniske lungesygdomme er ukendt. Der er foretaget en enkelt undersøgelse af personer med kronisk lungelidelse, hvor nogle af personerne måtte afbryde bugleje p.g.a. såkaldt "klinisk forværring", men samlet set kunne man ikke måle nogle forandringer på specifikke lungefunktionsværdier i forskellige positioner med/uden håndjern(1).

Overvægt

Overvægtige personer har en øget risiko for komplikationer i forbindelse med tvangsfastholdelse hvori der indgår bugleje. Der kan være flere forklaringer herpå, herunder at trykket på mellemgulvsmusklen (diaphragma) er større hos overvægtige, der lægges i bugleje, og derved øges risikoen for positionel asfyxi. Det anbefales derfor, at overvægtige personer ikke placeres i bugleje i længere tid end det tager at få påsat håndjern. Så snart håndjern er påsat skal personen anbringes i en position som muliggør fri vejrtrækning(1).

Fremtidig opdatering af lægefaglig viden

Der mangler mere præcis viden om risiko ved anvendelse af fysiske magtmidler, herunder brystvendt benlås, specielt blandt personer med kroniske sygdomme (hjerter- og lungelidelser), stofmisbrugere, psykisk syge og overvægtige. De lægefaglige medlemmer vil anbefale, at Kriminalforsorgen tager initiativ til oprettelse af en database til registrering af samtlige personer, som tvangsfastholdes i brystvendt benlås, og herunder også registrerer forekomst af kroniske sygdomme, medicinforbrug, misbrug, tidsforløb i relation til tvangsfastholdelse, forskellige

livstegnsparametre under og efter tvangsfastholdelse, analyse af blodprøver, komplikationer samt andre relevante oplysninger. Det anbefales, at en sådan registrering foretages på tværs af landegrænser for derved at opbygge en stor database med valide data, og at man indgår i et samarbejde med retsmedicinske eksperter og forskere med henblik på løbende opdatering af viden samt videns deling, og sikring af, at denne viden tilgås relevante personer.

Konklusioner

- Tvangsfastholdelse med brystvendt benlås bør undgås.
- Brystvendt benlås kan resultere i pludselig dødsfald særligt hos personer der er stærkt agiterede/ophidsede.
- Excited Delirium Syndrome (ExDS) er et symptomkompleks og en potentiel livstruende tilstand med flere og komplekse årsager. ExDS ses særligt hos stofmisbrugere samt svært psykisk syge personer, og syndromet forekommer hos en stor andel af personer, som dør pludseligt i relation til tvangsfastholdelse. Der er behov for en bedre og ensartet definition af ExDS som en nødvendig forudsætning for brugbar fremtidig registrering af ExDS forekomst.
- Den lægefaglige gruppe kan tilslutte sig rekommandationer fra Den Svenske Polishögskolan 2011 vedrørende anholdelse/pågribelse af agiterede personer (se tidligere).
- Man opfordrer til, at personale, som involveres i fysisk tvangsfastholdelse, undervises i håndtering af de personer og situationer, som er forbundet med forøget risiko for alvorlige komplikationer i relation til tvangsfastholdelse
- Hvis tvangsfastholdelse findes nødvendigt skal dette gennemføres hurtigt og skånsomt med så meget personale som muligt. En teamleder, som ikke er direkte involveret i den fysiske magtanvendelse, bør løbende kontrollere den tvangsfastholdte persons livstegn (bevidsthed, puls, vejtrækning).
- Man opfordrer til, at der udvikles en database på tværs af landegrænser med oplysninger om tvangsfastholdelse samt kroniske sygdomme, medicinforbrug, misbrug, tidsforløb i relation til tvangsfastholdelse, forskellige livstegnsparametre under og efter tvangsfastholdelse, analyse af blodprøver, komplikationer samt andre relevante oplysninger

Referencer.

1. Thiblin I. Dödsfall vid polisingripande. Riskfaktorer och rekommendationer. 2011. Polishögskolan, Solna, Sverige
2. Leth PM, Thomsen JL. Akutte dødsfald ved tvangsfastholdelse af svært hyperaktive personer. Ugeskr Læger 2012 Mar 5 [Epub ahead of print]
3. Vilke GM, DeBard ML, Chan TC et al. Excited delirium (EXDS): Defining base don a review of the literature. The Journal of Emergency Medicine 2011 [Epub ahead of print]

17. Arbejdsgruppens anbefaling m.h.t. grebet ”brystvendt benlås”

Magt- og sikringsmidler, herunder greb er myndighedsmidler, der i vidt omfang er fastlagt i lovgivningen dvs. navnlig Straffuldbyrdelsesloven og dertil knyttede bekendtgørelser og cirkulærer.

Ved fastlæggelsen af selve midlet (i modsætning til betingelserne for at bruge midlet, afrapporteringsregler o. l) lægges der på den ene side vægt på, det pågældende middels egnethed i forhold til, hvad det skal bruges til. Skal midlet f.eks bruges til at afværge påbegyndt vold må dets egnethed hertil selvfølgelig vurderes. På den anden side må der også tages hensyn til om midlet har en indbygget risiko for uønskede virkninger, herunder f.eks. helbredsmæssige risici for den grebet anvendes imod – i eksemplet voldsudøveren.

Egnethedsvurderingen er således en samlet afbalanceret vurdering af grebets anvendelighed i begge henseender.

Det er vigtigt at understrege, at det er Direktoratet for Kriminalforsorgen og kun Direktoratet for Kriminalforsorgen, der er ansvarlig for godkendelse af greb.

Som nævnt indledningsvis har der på grundlag af en konkret enkeltsag, i hvilken grebet brystvendt benlås angiveligt blev anvendt, offentligt været rejst tvivl om de helbredsmæssige risici ved dette greb i forhold til den det udføres imod.

Arbejdsgruppens lægelige eksperter er derfor i lyset af denne tvivl blevet bedt om at vurdere dette greb. Se nærmere om konklusionerne i afsnit 16.

Arbejdsgruppens høring af fængsler og arresthuse (se afsnit 8) viser entydigt, at institutionerne finder, at grebet brystvendt benlås ikke kan undværes eller erstattes af et andet mindre risikobetonet greb. Politiets repræsentanter i arbejdsgruppen giver udtryk for samme holdning og denne indstilling deles også af de norske og svenske sikkerheds- og uddannelsesfolk arbejdsgruppen har drøftet spørgsmålet med.

Arbejdsgruppen skal på denne baggrund anbefale, at grebet indtil videre bevares som en del af grebsrepertoiret, men

at der i anvendelsen af grebet i praksis og i oplæringen tages hensyn til de lægelige anbefalinger at det overvejes, at skærpe reglerne for, hvornår grebet må anvendes således, at det sikres, at det forbeholdes tilfælde, hvor det er uomgængeligt nødvendigt at der sættes et udviklingsarbejde i gang med henblik at forsøge at konstruere et greb, der kan erstatte benlås. Den foreslåede metodegruppe kunne passende tildeles denne opgave. Endvidere bør politiet og de nordiske samarbejdspartnere inddrages.

Bilag 1 føregreb

Arm på ryg

Armsnoning

Føregreb

Transportgreb

Dobbelthåndledsgreb til telefongreb

Bilag 2 Holdegreb

Benlås 1

Benlås 2

Holdegreb

Balancebrydning til liggende bagfra

Holdegreb

Vending fra ryg til brystliggende stilling

Bilag 3 Konfliktzoner